

ЩОДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ЗАКОННІСТЬ»

Свиридюк Н.П., кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії держави та права НАВС.

Співавторство: курсант 1-го курсу НАВС Воронцов В.П.

Найважливішою умовою існування будь-якого цивілізованого суспільства є додержання закону, що на сьогодні в Україні набуло особливого значення. Законність характеризується як один з головних принципів організації діяльності органів державного управління та як узагальнена мета загалом. Адже одним з пріоритетів державного управління в широкому сенсі є дотримання законності. Тобто, це стан суспільного життя, за яким максимально проявляється охорона прав, свобод і законних інтересів громадян. Загалом законність уможливує функціонування держави, здійснення державного управління, забезпечення комфортних умов існування громадян.

Отже, законність - це комплексне політико-правове явище, яке визначається обов'язковим дотриманням вимог чинного законодавства всіма суб'єктами права. Законність відтворює правову природу організації суспільно-політичного життя, органічне поєднання права з владою, з державою, із суспільством. Дотримання законності має бути нормою не тільки для вищих органів державної влади та інших державних органів, які ухвалюють у межах своєї компетенції підзаконні акти, а й для власне виконавців: посадових осіб, громадських організацій і громадян. Законність є основним принципом державного й суспільного життя, оскільки це закріплено в ст. 68 Конституції України.

Підґрунтям законності є конституційність законів, що гарантує свободу особистості на основі рівності перед законом і судом, принципів представницької демократії, механізму стримувань і противаг, правового статусу людини та громадянина.

Термін «законність» походить від слова «закон» і всебічно охоплює право - від його ролі у створенні закону до реалізації його норм в юридичній практиці. Тракткування поняття «законність» у різних авторів є неоднозначними. Найзагальнішим трактуванням є його розуміння як точного, суворого, неухильного виконання всіма суб'єктами права законів і заснованих на їх підставі підзаконних актів.

Законність можна вважати критерієм правового життя суспільства, оскільки вона відображає правові особливості його організації і є комплексним соціально-правовим явищем, яке визначає організацію та функціонування суспільства і держави на правових засадах. Існує погляд на законність як на загальний принцип демократичної політичної системи, що полягає у верховенстві права, неухильному виконанні законів та інших правових актів органами державної влади, посадовими особами, об'єднаннями громадян і окремими громадянами, припинення правопорушень, неодмінності правової відповідальності в гарантуванні прав і свобод людини.

З наведеного бачимо, що законність розглядається як дотримання законів фізичними та юридичними особами. Іншими вченими законність трактується як неухильне дотримання юридичних норм суб'єктами права, як принцип державного та суспільного життя, що полягає в точному здійсненні правових норм або як режим суспільно-політичного життя, що передбачає здійснення правових норм усіма учасниками суспільних відносин.

На нашу думку, вказані трактування терміну «законність» охоплюють його наповнення в широкому сенсі, коли законність розуміють як спосіб поведінки населення, необхідний державі. Ми погоджуємося з думкою вчених стосовно того, що при розгляді цього терміну варто також враховувати його вузьке розуміння, коли законність вважається принципом діяльності державного апарату щодо здійснення його функцій.

У законності поєднуються дві ознаки: зовнішня (формальна), яка стосується обов'язку виконувати норми законів і підзаконних правових актів державними органами, посадовими особами, громадянами та різними об'єднаннями, і внутрішня (сутнісна), яка характеризується наявністю науково обґрунтованих законів.

У вітчизняній науці термін «законність» увійшов до правничого лексику ще за радянських часів, але й дотепер практично не закріплений на законодавчому рівні. Його трактування відсутнє як у Конституції, так і в законах України. Зважаючи на прагнення побудувати дійсно правову державу, украї необхідно сформулювати таке визначення та надати йому правового закріплення.

Проаналізувавши наукові джерела, можемо виокремити такі основні риси законності як універсальність, загальнообов'язковість, обґрунтованість та наявність у державі органів, які забезпечують дотримання законності. Універсальність означає регулювання законами суспільних відносин незалежно від місця й часу виникнення цих відносин. У загальнообов'язковості проявляється вища юридична сила законів, оскільки приписи норм права обов'язкові для всіх суб'єктів права, незалежно від майнового статусу, належності до державної влади тощо. Обґрунтованість передбачає, що положення законів мають об'єктивний характер, вони вигідно спрямовують суспільні відносини так, аби досягти балансу інтересів людини та держави. Державі органи забезпечують дотримання законності. Йдеться, насамперед, про правоохоронні органи, прокуратуру, суд, правозахисні громадські організації тощо.

Таким чином, законність є найбільш впливовим явищем соціального життя, елементом правової системи суспільства, закріплення якої відбувається на доктринальному та нормативному рівнях. Проте лише визнання законності та закріплення автоматично не призводить до стану належної впорядкованості відносин. Як свідчить національний та

міжнародний досвід правового регулювання, потрібні додаткові фактори та умови, серед яких: високий рівень правової культури суспільства, надійна робота правоохоронних органів держави, розвинутість інститутів громадянського суспільства, налагодження партнерських відносин влади та населення тощо.